

Adalet Yılı Başlarken...

Yargıya yansıyan görüntüler, toplumsal ilişkilerin sonuçlarıdır. Olaylar göstermektedir ki, uyumlu bir toplum yaşamını gerçekleştirebilmek için, yasalar yapıp, mahkemeler kurmak yeterli olmamaktadır.

GÜNEY DİNÇ İzmir Barosu Başkanı

Yarın yeni Adalet yılı başlayacak. Bu nedenle "Yargı ve toplum" konusunu işlemek istiyorum. Yargıtay Başkanlar Kurulu'nun 27 Ocak 1983 günlü kararında, 1982 yılı içerisinde incelenmek üzere Yargıtay Daireleri'ne gelen dava dosyalarının sayısal değerlendirilmesi yapılmıştır. Karar içeriğine göre, yerel mahkemeler, 1982 yılında, 150915'i hukuk, 61687'si ceza olmak üzere, 212602 uyuşmazlık dosyasını Yargıtay'a göndermişlerdir.

Dördüncü Beş Yıllık Plan, 1966-1976 yılları arasındaki on yıllık dönemde, iş yoğunluğunun Ağır Ceza Mahkemeleri'nde %41,8, Toplu Basın Mahkemeleri'nde %227, Asliye Ceza Mahkemeleri'nde %46, Asliye Hukuk Mahkemeleri'nde %42, İş Mahkemeleri'nde, %353 oranında artış gösterdiğini saptamaktadır. Aynı dönemde, İcra işlerinde %97, Cumhuriyet Savcılığında %34 oranında iş çoğalmasında olmuştur.

Şu günlerde, tutuklu ve hükümlü olarak cezaevlerinde yaşamalarını sürdüren yurttaşlarımızın sayısı yüz bine ulaşmaktadır. Çeşitli il ve ilçelerdeki 640 cezaevi yetersiz kaldığından, yapımı sürdürülen 38 yeni cezaevi-

nin 1983 yılında tamamlanıp hizmete açılması beklenmektedir. 1.118.000 kişinin giyip cezaevlerinde yatmış olduğu gerçeği karşısında, Türkiye'de, 15 yaşını tamamlayan her 27 kişiden birinin "sabıkalı" oluşuna şaşmamak gerekiyor.

Toplumsal yaşamın, ilkeli ve düzenli bir işlerliğe kavuşturulmaması nedeniyle, her geçen gün uyuşmazlıklar artmakta, ceza kovuşturmasını gerektiren suçlar çoğalmaktadır. Hukuk ve ceza mahkemelerinde, yönetsel yargı kuruluşlarında, her yıl, milyonlarca davaya bakılmaktadır. Hukuk devleti, başta kendi işlerliğinden doğabilecek sorunlar olmak üzere, tüm uyuşmazlıkları yargının değerlendirmesine sunmak ve kesinleşen kararları eksiksiz uygulamak zorundadır. Konular hukuksal çekişme biçimine dönüştükten sonra, nitelik ve niceliği ne olursa olsun, çözümlenebilmeleri için, en ince ayrıntılarına kadar, yargısal denetimden geçirilmelerinden başka seçenek kalmamaktadır.

SORUNLARIN BOYUTLARI

Yargıya yansıyan görüntüler, toplumsal ilişkilerin sonuçlarıdır. Olaylar göstermektedir ki, uyumlu bir toplum yaşamını ger-

çekleştirebilmek için, yasalar yapıp, mahkemeler kurmak yeterli olmamaktadır. Sorunlar, yargının boyutlarını aşmıştır. Bir ülkenin kişilerini, böylesine uyuşmazlık yumaklarına dolayan, sürekli suç çizgisinin çevresinde dolaştıran temeldeki nedenler saptanmadan, bunların üstesinden gelinemez.

Mahkemelerdeki iş birikimi, olağan nüfus çoğalmasına koşut olarak artmamaktadır. Geriye doğru bir bakış, yargının çözümünü gerektiren uyuşmazlıklardaki yoğunlaşmanın, nüfus artış oranlarının çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Buna karşın, paramızın uluslararası düzeydeki değer yitirme yönüyle ve hukuk uyuşmazlıkları açısından, kendiliğinden oluşan, çarpıcı bir denge kurulmuştur. Kısaca özetlersek, ekonomik enflasyonun ardından, dava enflasyonu gelmektedir. Böylece, ekonomi ile hukuk arasındaki nedensellik ilişkisi su yüzüne çıkmakta, bu bağlantı, son çözümlemede, yasaların kalıcılığı ve gerçek yaşama uygulanabilirliği yönünden belirleyici olabilmektedir.

Türkiye'de kamu hizmetlerinin sınırı geniş tutulmuştur. Devlet, yönetsel görevlerinin ya-

masıra, yaygın ekonomik, kültürel ve eğitsel işlevler üstlenmiştir. Bu hizmetler, yurt düzeyinde kurulmuş örgütler eliyle yürütülmektedir. Devlet-kişi ilişkilerinde düzenli bir işlerliğin sağlanamaması, en basit, güncel işlemleri, yargının çözümünü gerektiren uyuşmazlıklara dönüştürebilmektedir. Danıştay'da, İdare ve Vergi Mahkemeleri'nde görülen davaların bir yanı, doğrudan doğruya devlet veya kamu kurum ve kuruluşları olmaktadır. Benzer durumlar, adli yargıda görülen davalar için de sözkonusudur. İşin bir de bu yönünü, iyice bir düşünmek, araştırmak gerekir. Devlet ve yan kuruluşları, neden, bunca uyuşmazlıklara, yıldan yıla sayıları çoğalan davalara kaynaklık etmektedirler?

Böylesine geniş ve yaygın örgütleri denetlemek için saptanan karmaşık yöntemler bir yerde, görevlileri kişisel sorumlulukları ile başbaşa bırakmakta, onlar da, yoğunlaşmanın yanması için, işin sonucunu, yargının çözümüne kaydırmayı yeğlemektedirler. Buna karşın, çok açık-seçik durumlarda bile, bir kısım kamu yöneticilerinin hukuk dışı uygulamalarının önü alınmamaktadır.

Yönetsel yargı, böylesi gelişmeleri önlemek için kurulmuştur. Ancak devlet ve yan kuruluşları, bireylerle olan ilişkilerinde, daha hukuksal davranışlar içerisine girerek, uyuşmazlık konularını azaltabilmediler. Günümüz koşullarında aşırı iyimserlik olarak nitelenebilen bu

beklentinin gerçekleşmesine, uzun soluklu ve kararlı arayışlarla varılabilir.

Benzer değerlendirmeler, kişiler arasındaki işlemler için de geçerlidir. Yasaların iyi bilinmemesi, önemli bir bölümünün, çağdaş gereksinmelerin gerisinde kalması, ekonomik zorlamalar gibi nedenler, bireyler arasındaki uyuşmazlıkları yaygınlaştırmaktadır. Yargılama yöntemleri, nesnel yetersizlikler, yargının daha tez sonuca ulaşmasını engellemektedir.

CAYDIRICI ETKİNLİĞİNİ DE...

İş yoğunluğu, yargının caydırıcı etkinliğini de yıpratmaktadır. Dava sonucunda yitireceği bir taşınmazı elinde bulduran yan, bu geçici olanaktan, olabildiğince yararlanabilmek için, çekimeli durumu uzatmayı yeğlemektedir. Ağır işleyen yargı, borç ödememeyi özendirici duruma getirmektedir. Yargı faizlerinin %5 - 10 dolaylarında oluşuna karşın, davaların uzun zaman alması, paranın satınalma değerindeki düşmelerin yargı kararlarına yansıtılmaması nedeniyle, dava ve icra işlerinin uzatılması ödeme gücüne sahip borçlular için bile çekici olmaktadır. Birçokları için, adliyeye düşen borç, en ucuz finansman kaynağı durumuna dönüşmüştür.

Kuşkusuz, mahkemelerimizin sayıları, bunca uyuşmazlık karşısında yetersiz kalmaktadır. Ancak, yargının güçlükleri, yeni mahkemeler kurulması durumunda da, kolayca düzleşme-

tirilmeyecektir. Uygarlık, çok yönlü gelişmiş bir yaşam biçimini gerektirmektedir. Temeldeki uyumsuzluklar giderilmedikçe, bugün görev yapan mahkemelerin sayısal açıdan iki katına çıkarılması durumunda bile, üç-beş yıl sonra, aynı sıkıntılarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Yeni adalet yılında bu eleştirilerimizin azalmasına adım atılacağına inanmak isteriz.

Geçen yazımdaki gibi yine Atatürk'ün şu ölümsüz sözleriyle bitirmek isterim yazımı:

"...İnsanlar, huzur ile hürriyet'i vicdaniye ile çalışmak ihtiyacıdır. Bu ise efendiler, heyet'i içtimaiyeyi idare eden devlet ve hükümette adaletin hakim'i mutlak olmasıyla mümkündür. Bunu temin edecek şey adliyemizdir. Bir memlekette adalet olmazsa, o memlekette anarşi var demektir, orada hükümet yok demektir. Adalet kanunlarla icra edilir. bu memlekette adaletin emniyetle, süratle tevzi olunup olunmadığını anlamak için bir defa da mevcut kanunlarımıza bakmak lazımdır. Bu kanunların memleket dahilindeki tatbikatına ve netayicine bakmak lazımdır..." Atatürk 19 Ocak 1923 - İzmit.

NOT: Bu yazımın birinci bölümü saydığım ve bu sütunlarda 23 Ağustos 1983 günü çıkan yazımda Atatürk'e ait sözler başlık altı olarak çıktı. Yazımdan bir özet olarak çıkarılan başlık altı ise yanlışlıkla, o yazımın sonunda Atatürk'ün sözleriymiş gibi çıktı. Düzeltirim.

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER